

4. Durheim M, Accomodations or interventions for a Section 504 Plan / M. Durheim. – New York : CHADD, 2008. – P. 4-29.
5. Durheim M, After the IEP Meeting: A Parent Checklist / M. Durheim. – New York: CHADD, 2008. – P. 4
6. A Guide to the Individualized Education Program Office of Special Education and Rehabilitative Services / U.S. Department of Education. – Washington: NICHCY, 2000. – 41 p.
7. A Guide for Minnesota Parents to the Individualized Educational Program (IEP) /Minnesota Department Education. – Minneapolis: Pacer Center, 2012. – 53 p.
8. Memorandum to chief state school officers: Clarification of policy to address the needs of children with attention deficit/hyperactive disorders with general and/or special education / U.S.Department of Education. – Washington: DC, 1991. – 9 p.
9. The National Survey of Children's Health / The Child and Adolescent Health Measurement Initiative, 2012, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://childhealthdata.org/learn/NSCH> - Назва з екрану
10. Peter W.D. Write Overview, Explanation and Comparison The Individuals with Disabilities Educational Improvement Act of 2004 / Peter W.D. Write. – Holt: ASPPIRE, 2007. – 56 p.
11. Soleil, G., ADHD and school law / G. Soleil. – Washington: Office of Educational Research and Improvement. Retrieved November 5, 2006, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: www.eric.ed.gov/sitemap/ - Назва з екрану
12. Stephen E. Brock, Identifying, Assessing, and Treating ADHD at School / Stephen E. Brock, Shane R. Jimerson, Robin L. Hansen. – New York: Springer, 2009. – 173 p.
13. Stevens, S. H., Classroom success for the LD and ADHD child / S.H. Stevens. – NC: John F. Blair, 1997 – 243 p.

The article is devoted to characterise features of the individualized education plan for children with hyperactive disorder in general schools in the USA. A special attention is paid to the issues of legal support of children with hyperactive disorder in inclusive education and their pedagogical support during the studying at school, in particular through the development and implementation of the individual intervention plan.

Key words: *individualized education plan, attention deficit with hyperactive disorder (ADHD), special education.*

УДК 37 (477) (09)

Ковальчук Л. І.

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДОЛОГІВ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті охарактеризовано систему етнопедагогічних поглядів українських педологів початку ХХ століття на систему національного виховання. Проаналізовано бачення національної школи та формування особистості дитини виходячи з принципів природо- та культуровідповідності, необхідності навчання рідною мовою.

Ключові слова: *педологія, розвиток особистості, етнопедагогіка, принципи навчання та виховання, національне виховання.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виховання всебічно розвинутої особистості є першочерговим завданням насамперед педагогіки та психології, а також суміжних із ними дисциплін. Реформування національної системи освіти, на нашу думку, неможливе без опори на народні традиції виховання, вітчизняний історичний досвід створення національної

української школи. У цьому контексті викликає інтерес педагогічна спадщина представників української педологічної науки, зокрема її етнопедагогічний аспект.

Прогресивні погляди вчених початку ХХ століття не втратили своєї значущості і в наш час. Ґрунтовне дослідження, широке висвітлення й адаптоване до культурно-часового контексту застосування провідних ідей освітньої спадщини забезпечує дотримання принципів єдності, спадкоємності та наступності у розвитку педагогічної науки. Звернення до першоджерел, які відображають надбання національної системи освіти в минулому, сприяє усвідомленню сучасності й визначенню перспектив розвитку педагогіки.

Окремі основи українського виховання в історичному аспекті розкрито у працях І. Беха, О. Вишневського, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Ю. Руденка, З. Сергійчук, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, П. Щербаня та інших. Національно-освітнім спрямуванням наповнені історико-педагогічні праці вчених Л. Березівської, Л. Вовк, Н. Гулана, О. Квас, О. Любара, Н. Опанасенко, Н. Побірченко, М. Стельмаховича, Б. Ступарика.

Педагогічні погляди окремих педологів на процес навчання і виховання дитини висвітлені у дослідженнях Г. Груць, Н. Дічек, Я. Зелінської, В. Коваленко, Н. Кошечко, В. Летцев, С. Стрілець, О. Сухомлинської, О. Таран, Н. Ярмак та інших.

Однак, історіографічний огляд проблеми дає підстави стверджувати про відсутність комплексного дослідження етнопедагогічних поглядів педологів у педагогічній думці України початку ХХ століття. У науковій літературі наявне лише його фрагментарне висвітлення.

Метою статті є узагальнення та аналіз етнопедагогічних поглядів вітчизняних педологів початку ХХ століття.

У вітчизняній педагогіці початку ХХ століття відображались суперечності між традиційною, офіційною концепцією щодо виховання в дусі християнства, народності та підходами, що брали за зразок західну педагогіку і досвід європейської школи, однак не завжди враховували особливості українців як нації. Відмінними рисами вітчизняної педагогіки були гуманізм та демократизм. Педагогічні напрями об'єднували такі риси як прагнення досягнути внутрішній світ дитини, створити умови для її всебічного розвитку, шанобливе ставлення до неї. Завдання школи полягали в підготовці вихованця до життя, до трудової діяльності, до виконання громадських обов'язків. Саме в цей період склалися сприятливі умови для інтенсивного формування та розвитку педологічної науки в самостійну наукову дисципліну.

Створена С. Холлом педологія – комплексна наука про дитину, що ґрунтується на ідеї педоцентризму. Важливою для педологічної науки була концепція народної освіти М. Драгоманова, який зазначав, що найкраще розвиток дитини відбувається за допомогою «методу вільного розуму» і може бути успішним лише завдяки використанню надбань рідної культури, роз'ясненню дітям моральних ідей, а також завдяки особистості вчителя і ролі школи. Учителі мають добре усвідомлювати мету своєї педагогічної роботи – виховання нової людини, якій були б притаманні демократичність і гуманістичність світогляду, невідомий патріотизм, високий рівень національної свідомості в поєднанні з толерантним ставленням до усіх людей [1, с. 56].

Розглядаючи етнопедагогіку як науку про народну педагогіку, про народну школу, досвід народу щодо виховання підростаючого покоління (Г. Волков), потрібно відзначити ті спільні риси, зокрема, що стосуються принципів виховання, які притаманні і педології. Спільними та провідними для обох наук є природовідповідність, культуровідповідність, активність та ініціативність вихованця, єдність навчання і виховання, зв'язок із життям рідного народу.

Потрібно зазначити, що такі ж ідеї обстоювала С. Русова в усіх своїх педагогічних працях. Вона, зокрема, зазначала, що головна мета школи – «збудити, дати змогу виявитися самостійним творчим силам дитини» [4, с. 143]. Для цього учитель повинен насамперед зрозуміти душевний склад кожного учня, ознайомитися з обставинами його життя, з'ясувати рівень його знань. Лише врахування цих індивідуальних особливостей («... як нема в садку двох кущів однаковісньких, так нема в класі двох дітей з однаковими почуттями, думками,

здібностями») дасть змогу педагогу ефективно працювати. Мету виховання С. Русова розглядала як ідею формування особистості з широким розумінням своїх громадянських обов'язків, з незалежним, високо розвиненим розумом, братерським почуттям до усіх людей, здатну до роботи, людину, яка не загине морально і фізично й матиме в житті свою незалежну думку [4, с. 143].

Свою концепцію педагогічної творчості розробив український педагог, науковець, поет та культурний діяч Я. Мамонтов, опираючись на ідеї А. Берсона, Е. Кейя, М. Метерлінка, Ф. Ніцше, В. Соловйова, О. Уальда. Зокрема, учений зазначав, що в центрі педагогічного процесу стоїть дитина, «... не діти мусять пристосовуватись до вимог педагога і навчальної програми, а навпаки, ці педагогічні фактори повинні бути принатурені до живих потреб дітей» [3, с. 43]. Ідеї дитиноцентризму з опорою на принцип природовідповідності мають визначати мету виховання. Я. Мамонтов висуває ідею «естетизації» («стилізації») особистості як кінцевої мети виховання, тобто долучення її до Істини, Добра і Краси через почуття, чуттєву сферу, через розвиток естетичного світовідчуття, через пізнання прекрасного в мистецтві і житті – до прекрасного життя – мистецтва. Формування такої особистості можливе шляхом розвитку мистецької самодіяльності, вивчення мистецтва в усіх його формах, утворення мистецького оточення та художньо-дидактичний метод. Засобами такого методу є художнє слово, музика, малюнок і театр [2, с. 261].

Ідеї вільного та індивідуального творчого розвитку сил і здібностей кожної людини учений найповніше виклав у праці «Право держави і право дитини» (1922). «Дитина має право на вільний розвій своїх фізичних та психічних функцій. Так формується право дитини сучасною педагогічною наукою. Довгий історичний шлях лежить за сею – здавалося б, такою натуральною засадою. Довгий час дорослій дитині важко було погодитись з тим, що дитина – се не копія дорослого, зменшена до відповідних розмірів, а цілком особливий психо-фізичний організм, часом зовсім не подібний до людини дорослої. Тяжко було погодитися дорослим людям з тим, що перш ніж починати виховувати дитину, необхідно вивчити її всією системою педагогічних засобів, пристосовуватися до натурального розвитку дитячих здібностей. Іншими словами: вести дитину до певної мети може лише той, хто сам піде за дитиною шляхом її природного розвою» [2, с. 257].

Реалізацію принципу природовідповідності багато педологів вбачало через навчання рідною мовою. Я. Чепіга разом з іншими педагогами (С. Русовою, О. Музиченком, С. Черкасенком) порушує актуальні питання української системи освіти, створення української національної школи, дбає про розвиток і навчання дітей українською мовою.

Я. Чепіга багато зробив для того, щоб школа стала не лише «новою», але й національною. «Коли школу буде утворено самим народом, його ініціативою і творчістю, то вона матиме всі особливості народу, його побуту, звичаїв, його духовного обличчя, а тому, будучи народною, вона буде і національною» [6, с. 6]. У «Проекті української школи» учений сформував такі вимоги до нової української школи:

- у створенні школи має брати участь все українське вчительство;
- школа має бути народною і відповідати інтересам народних мас;
- важливо, щоб освіта була глибоко національною, рідною мовою, відповідала душі і розуму народу, його культурному, соціальному та економічному розвитку;
- школу слід будувати на підвалинах, які не порушують прав дитини, вільного й нормального розвитку її фізичних і духовних сил, індивідуальних рис [5].

Найяскравіше, на нашу думку, власне етнопедагогічні погляди вченого висвітлені у праці «Національне виховання». Робота складається зі вступу і двох розділів. Вступ резюмувався словами, що характеризують автора і як педолога, і як щирого українця: «У своїй розвідці я намагатимуся не віддалятися од природи дитини. А щоб зробити це більш зрозумілим, я в першій частині зупинюсь на таких прикметах душі людської, які складають ґрунт всього дальшого розумового життя її. Я роблю це навмисне, щоб показати всю правдивість і природ-

ність національного виховання, й так само правдивість висловлених в другій частині думок» [5, с. 192].

У першому розділі «Природній ґрунт національного виховання» висвітлено такі питання: вчуття, приймання, утворіння ідей, уява, пам'ять, асоціації, звичка й спадковість. Приклади, які наводить Я. Чепіга, характеризують його як прихильника біогенетичного закону: «... в розвитку індивіда повторюється в головних рисах хід розвитку раси. Додержуючись такого нормального розвитку, людина приймає всі риси рідної мови її вимову, вирази й склад, утілює форми думання відповідно національним одмінам... духовне обличчя людини є складним апаратом, збудованим на ґрунті фізіологічних законів людського організму. Шлях нормального й правдивого виховання вимагає од нас розуміння цих законів, щоб полегшити розвиток цінних і високих здібностей душі людської» [5, с. 195].

У другому розділі «Національне виховання» автор визначає цілі національного виховання, три принципи національного виховання, порушує питання рідної мови, дитячі забавки і оточення.

Цілі виховання, на думку Я. Чепіги, не повинні виходити за межі дитячої природи, тоді збережуться не попсованими духовні й фізичні дитячі здібності. Ціль ґрунтується на вивченні індивідуальних і типових рис дитини та всебічному розуміння дитячої вдачі. Найлегше виховувати дитину з палицею в руках, і найважче провадити виховання шляхом, зазначеним природою. Саме останнє повинно стати ґрунтом трьох основних принципів національного виховання.

1. Життя людини – це не окреме життя індивідуума на острові людського моря, а спільне з цілим життям тієї раси, того народу, від якого вона є паростком. Життя її сполучено з розвитком нації, і розвиток молодого покоління з розвитком нації. Тому напрям національного виховання повинен держатися цієї залежності й єднання.
2. Національне виховання витікає з природи людини і в своїх завданнях повинно спиратись на вивчення усіх індивідуальностей дитини у зв'язку з усіма особливостями національного духу і вдачі.
3. Національне виховання повинно йти в одно з вихованням особи задля охорони фізичного й морального здоров'я нації, задля розвитку її духовних творчих сил.

Поряд з принципами національного виховання велику увагу Я. Чепіга приділяв значенню сім'ї у вихованні: «Сім'я є фактором, ще не виясненим як слід педагогікою. Педагогіка до цього часу ніби ігнорувала її, не рахувалась з її впливом; а надто офіційна, трафаретна педагогіка. Що завше брала дитину ізольованою од впливу оточення... І тільки представники наукової педагогічної психології або педології звертають належну увагу на важливі прикмети сім'ї, що, глибоко впливаючи на душу дитини, лишають сліди на її характері та вдачі» [5, с. 203].

Ідея національного виховання у Я. Чепіги ґрунтується на принципах народності, гуманізму та культуровідповідності, які мають загальнолюдський вимір – зберегти людську природність без порушення гармонії духовного і фізичного життя.

Актуальним для педагога було питання навчання рідною мовою, зважаючи на потреби школи, він випустив ряд підручників для учнів початкових класів: «Задачник для початкових народних шкіл. Рік перший і другий» (1918 – третє видання, доповнене задачами для 3 класу), «Письмо в школі» (1918), «Навчання грамоти без букваря», «Веселка. Перша читанка після букваря» (1921), «Веселка. Друга читанка після букваря» (1924) та інші. Ці підручники були одними з перших, написаних українською мовою, та відрізнялися від старих українською термінологією, побудовою на місцевому матеріалі.

Викладаючи в Київському інституті народної освіти курси «Методика початкового навчання», «Трудові процеси», «Система соцвиху», «Організація установ соцвиху», Я. Чепіга був автором методичної літератури для учителів. Лише в 30-их роках ХХ століття вийшло близько десяти авторських методичних посібників для початкової школи, а загальна спадщина вченого становить понад 150 праць: шкільні підручники для початкової школи й для освіти

дорослих, методичні посібники, книги для дошкільних закладів і дитячих бібліотек, численні статті.

Підручники та посібники Я. Чепіги відіграли важливу роль у становленні національної української освіти в першій чверті ХХ століття, а самого автора С. Черкасенко називає одним з перших українських педагогів, який поставив питання націоналізації школи на власне науковий ґрунт.

Важливим є педагогічний досвід О. Музиченка, який разом з С. Русовою та Я. Чепігою приступає до втілення мрії – створити власну національну систему освіти, основні ідеї якої втілилися у таких публікаціях як «Реформа школи та шкільна реформація» (1918) та «Питання про єдину школу на Україні» (1919). Єдину школу науковці витлумачували як національний навчальний заклад, що ґрунтується на засадах етнопедагогіки, народної творчості, історії та краєзнавства, з рідною мовою навчання, засновану на кращих традиціях національного виховання. Така школа має бути обов'язковою, безкоштовною, автономною, світською, трудовою, доступною та вільною. Проте така ідея не змогла знайти втілення в ідеологічній системі більшовизму [7, с. 13].

Інший аспект педології представлений педологічними дослідженнями О. Попова, який зосереджував увагу на живому сприйманні зовнішнього життя, активності дітей, їхній творчості, переживаннях емоційного характеру, потреби в грі та різноманітній праці. Науковець відводить центральне місце не мові, арифметиці чи іншій науковій дисципліні, а оточенню дітей, яке повинно забезпечити їм природний розвиток. Учений уважав недоцільним «розподіляти» дитину між сім'єю та школою, школою і життям, сім'єю і вулицею тощо. О. Попов назвав новий всеохоплюючий чинник виховання – суспільство, у такий спосіб підкресливши, що система соціального виховання є необхідною як соціально-економічного, так і педагогічного характеру. На його переконання, «... педологія переконливо доводила ту думку, що дитину (до часів юнацтва) треба розглядати як соціальну істоту, яка потребує спеціального ставлення до себе, зумовленого тими психофізичними особливостями дитячого організму, які так різко відрізняють дитину від дорослого. Педологія рішуче проголошувала гасло єдності усієї виховної роботи та дитини, витлумачуючи його як єдність виховання від народження дитини до її юнацтва, як єдність виховання в будь-який момент життя дитини, підкреслюючи, що кожний дитячий крок є кроком виховання» [2, с. 237].

Декан факультету соціального виховання, професор педології Харківського інституту народної освіти О. Попов наголошував на тому, що нова система виховання повинна реалізувати колишню педолого-педагогічну мрію: охопити правильно поставленим єдиним вихованням усе життя дитини, реалізувати «права дитини», а не тільки «висмоктувати з неї виконання її обов'язків». Таким чином, його Декларація про соціальне виховання стає декларацією прав дитини. Саме цього вченого можна назвати ідеологом українського соціального виховання.

Звичайно педологія прагнула будувати свою діяльність на наукових підвалинах. У даному дослідженні ми спробували проаналізувати ті погляди педологів, що безпосередньо ґрунтувалися на етнопедагогічному підґрунті. Головна ознака розглянутих педагогічних позицій – актуалізація уваги до особистості дитини, вивчення природи дитинства та шляхів формування особистості протягом періоду дитинства. У концепціях, представлених провідними вітчизняними педологами, чітко прослідковується якісно новий етап у розумінні особистості дитини, її багатогранності та індивідуальності. Провідні педологи спрямовували свою діяльність на формування особистості дитини, яка б цінувала традиції свого народу, поважала б кожного члена колективу та розвивалася б у діяльності.

Сучасна школа в Україні має бути національною, тобто такою, яка формує і зберігає національну культуру, невіддільною від національного спадку і коріння свого народу, відповідати національно-культурним потребам нашої держави. Педагогічна спадщина М. Драгоманова, С. Русової, Я. Чепіги та інших вітчизняних педологів може бути творчо використана для розв'язання сучасних проблем, зокрема побудови національної школи та системи освіти.

Список використаних джерел

1. Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці: [у 2 т.] Т.2. / Драгоманов М. П. – К. : Наукова думка, 1970. – 595 с.
2. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія/ [упор.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К. : Науковий світ, 2003. – 418 с.
3. Мамонтов Я. Право держави і право дитини. З приводу «Декларації освіти» УРСР про соціальне виховання дітей / Яків Мамонтов // Соціальне виховання. Орган головносоцстраху. – ч.1. – Харків, 1922. – С. 40-54.
4. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2: Навч. посібник / [за ред. О. В. Сухомлинської]. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.
5. Чепіга Я. Національне виховання / Я. Чепіга // Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики. Збірник психолого-педагогічних статей. – К.: Друкарня першої артілі Друкарської справи. – С. 9-37.
6. Чепіга Я. Ф. Грунтовні принципи нормальної школи /Я. Ф. Чепіга // Світло. – 1911. – № 1. – С. 3-7.
7. Ярмач Н. О. Освітня діяльність і педагогічні погляди О. Ф. Музиченка / Ярмач Н. О.; за заг. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : МІЛАНІК, 2007. – 191 с.

The system of ethnopedagogical ideas of ukrainian paedologists on the education system in the beginning of the XX century is characterized in the article. The aspects of the national school's views and forming the personality of the child in relations with approaches of natural and cultural correspondence, the necessity to teach children in native language are analysed.

Key words: *pedology, personal development, ethnopedagogic principles of training and education, national education.*

УДК 37.035.6 (477.83/86)

Коцюпей Г.В.

ОМЕЛЯН ПАРТИЦЬКИЙ ПРО ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті простежено основні віхи життя і діяльності галицького педагога – Омеляна Партицького. На основі його педагогічної спадщини висвітлено бачення педагога щодо формування виховного ідеалу української молоді. З'ясовано, що в основу виховного ідеалу О. Партицького лягло родинне виховання, яке вважалося педагогом важливим рушієм процесу становлення і розвитку розумового та духовного світу молоді, формування особистісних рис характеру, національної свідомості, патріотизму.

Ключові слова: *Омелян Партицький, творча спадщина, виховний ідеал, українська молодь, педагог, учитель, дитина.*

З моменту проголошення української державності та її розбудови відбулися значні демократичні зміни і перетворення в нашому суспільстві – стрімкий процес національно-культурного відродження українців, становлення національної свідомості тощо. Але, сучасні суспільно-політичні перипетії в державі загрожують кризою подальшого розвитку національної свідомості української молоді через сепаратистські настрої в суспільстві. З огляду на це, першочерговим завданням для багатьох педагогів стає звернення до призабутих думок та поглядів своїх попередників стосовно універсальних складових виховного ідеалу української молоді з метою призупинення його занепаду. Тому, актуальним вбачається переосмислення